

ΑΡΕΤΗΝ ΤΗΝ ΚΑΛΛΙΣΤΗΝ

Σύμμεικτα προς τιμήν
Καλλιόπης (Κέλλυς) Α. Μπουρδάρα

Mélanges en l'honneur de
Kalliope (Kelly) A. Bourdara

Édités par

Ioannis E. Tzamtzis Panayotis Antonopoulos Christos Stavrakos

ΜΑΡΙΑ ΛΕΟΝΤΣΙΝΗ

...ΕΠΕΞΙΕΝΑΙ ΔΕ ΤΑ ΤΗΣ ΔΙΚΗΣ: Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ, Ο ΕΠΑΡΧΟΣ ΚΑΙ
Η ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ. ΣΧΟΛΙΑ ΣΕ ΜΙΑ ΔΙΗΓΗΣΗ
ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΣΥΝΤΟΜΟΝ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ



ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ
ΑΘΗΝΑ - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

2021

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

1. Αδάμ-Μαγνήσαλη Σοφία
2. Αλεξάκης Αλέξανδρος
3. Αναστασόπουλος Νικόλαος
4. Ανδρουτσόπουλος Γεώργιος
5. Αραμπατζής Γεώργιος
6. Αρναούτογλου Ηλίας
7. Βαρβούνης Μανόλης
8. Βασιλείου-Seibt Αλεξάνδρα-Κυριακή
9. Βενετσανοπούλου Μαρία
10. Βίγκλας Κατελής
11. Βλάχος Κωνσταντίνος
12. Βούλγαρης Χρήστος
13. Γερολυμάτου Μαρία
14. Γεωργακόπουλος Δημήτρης
15. Γιαννέλος Αργύριος
16. Γιούνη Μαρία
17. Γκουτζιουκώστας Ανδρέας
18. Δέλιος Αθανάσιος
19. Δημακοπούλου Χαρίκλεια
20. Δημητράτος Νικόλαος
21. Δημοπούλου Αθηνά
22. Διάφα-Καμπουρίδου Βασιλική
23. Διέλλας Γεώργιος
24. Δουκέλλης Παναγιώτης
25. Δρακόπουλος Νικόλαος
26. Δωματιώτη Ξανθίππη
27. Θεμοπούλου Αιμιλία
28. Θωμά Μαριάννα
29. Καρανάσιος Χαρίτων
30. Καραπιδάκης Νικόλαος
31. Καθάριου Κλεοπάτρα
32. Καλαντζής Κωνσταντίνος
33. Καλλινίκου Διονυσία
34. Καραμπάτσου Ελένη
35. Καραμπελας Δημήτρης
36. Κασμίρογλου Αρίστος
37. Κατσώνη Πολύμνια
38. Κλαμαρής Νικόλαος
39. Κόλλιας Βασίλειος-Αλέξανδρος
40. Κορδώσης Μιχαήλ
41. Κουράκης Νέστωρ
42. Κουτράκου Νίκη
43. Κτιστάκη Σταυρούλα
44. Κωνσταντινίδης Κώστας
45. Λαμπροπούλου Άννα
46. Λεονταρίτου Βασιλική
47. Λεοντσίνη Μαρία
48. Λέτσιος Δημήτριος
49. Λιαρμακόπουλος Αλέξανδρος
50. Λώλος Γιάννος
51. Μάζης Ιωάννης
52. Malamut Élisabeth
53. Μαλτέζου Χρύσα
54. Μαντζούφας Παναγιώτης
55. Μαρκόπουλος Αθανάσιος
56. Μαυριάς Κωνσταντίνος
57. Μίχα Ελένη
58. Μπακογιάννη Ντόρα
59. Μπαλιάτσας Δημήτρης
60. Μπάσδρα Ευθυμία
61. Μπενάκη-Ψαρούδα Άννα
62. Μουζάκης Δημήτριος
63. Μουσταϊρά Ελίνα
64. Νάκος Γεώργιος
65. Νιάρχος Κωνσταντίνος
66. Νικολάου Κατερίνα
67. Νικολάου-Πατραγάς Κυριάκος
68. Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου Μαρία

- | | |
|-------------------------------------|--------------------------------|
| 69. Παληού Αναστασία | 89. Σούρλας Παύλος |
| 70. Παναγιωτίδης Ιωάννης | 90. Σταυράκος Χρήστος |
| 71. Παναγιωτοπούλου-Μποτονάκη Μαρία | 91. Τάνταλος Μάριος |
| 72. Παναγοπούλου-Κουτνατζή Φερενίκη | 92. Τζαμτζής Ιωάννης |
| 73. Πανσελήνου Ναυσικά | 93. Τζιάτζη Μαρία |
| 74. Παντελίδου Καλλιρόη | 94. Τζιβάρα Παναγιώτα |
| 75. Παντοπούλου Πολυξένη | 95. Τζουμέρκας Παναγιώτης |
| 76. Παπαγιάννη Ελευθερία | 96. Τούρτα Αναστασία |
| 77. Παπαγιάννης Γρηγόρης | 97. Τρίτος Μιχαήλ |
| 78. Παπαθωμάς Αμφιλόχιος | 98. Τσικρικός Δημήτριος |
| 79. Παπαθωμάς Γρηγόριος | 99. Τσούκας Παναγιώτης |
| 80. Παπακωνσταντίνου Καλλιόπη | 100. Φλογαίτης Σπυρίδων |
| 81. Παπακώστα Χριστίνα | 101. Φορτσάκης Θεόδωρος |
| 82. Παπαρρήγα-Αρτεμιάδη Λυδία | 102. Χατζάκης Ιωάννης |
| 83. Παππά Αμαλία | 103. Χρήστου Ειρήνη |
| 84. Παυλόπουλος Προκόπιος | 104. Χριστιανός Βασίλειος |
| 85. Πούλου Ελισάβετ | 105. Χριστοδούλου Κωνσταντίνος |
| 86. Ροδολάκης Γιώργος | 106. Χρυσανθάκης Χαράλαμπος |
| 87. Σαββίδης Αλέξιος | 107. Χρυσοχοϊδης Κρίτων |
| 88. Šarkić Srđan | |

TABULA GRATULATORIA

Ιερώνυμος Μητροπολίτης Λαρίσης και Τυρνάβου
Χρυσόστομος Γ' Μητροπολίτης Μάνης
Αναγνώστου Αριστοτέλης Δρ. Παπυρολογίας
Αντωνίου Θεοδώρα Πανεπιστήμιο Αθηνών
Βελισσαροπούλου Ιουλία Πανεπιστήμιο Αθηνών
Βλαχόπουλος Σπυρίδων Πανεπιστήμιο Αθηνών
Γαβουνέλη Μαρία Πανεπιστήμιο Αθηνών
Γεωργιάδης Απόστολος Ακαδημία Αθηνών - Πανεπιστήμιο Αθηνών
Γιάγκου Θεόδωρος Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Γκαβαρδίνας Γεώργιος Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Δακορώνια Ευγενία Πανεπιστήμιο Αθηνών
Δελής Δημήτριος Δ.Ν. Πανεπιστημίου Αθηνών - Στρατιωτικός Δικαστής Α'
Erdeljan Jelena Université de Belgrade
Ευστρατίου Παύλος-Μιχαήλ Πανεπιστήμιο Αθηνών
Grünbart Michael Université de Münster
Haldon John Princeton University, Président de l'Association Internationale
des Études Byzantines
Humbert Michel Université Paris II
Καλλιμόπουλος Γεώργιος Πανεπιστήμιο Αθηνών
Καλοπίση-Βέρτη Σόνια Πανεπιστήμιο Αθηνών
Καμπούρη-Βαμβούκου Μαρία Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Καραγεωργούδης Εμμανουήλ Πανεπιστήμιο Αθηνών
Καράκωστας Ιωάννης Πανεπιστήμιο Αθηνών
Καραμπατζός Αντώνιος Πανεπιστήμιο Αθηνών
Κιουσοπούλου Αντωνία Πανεπιστήμιο Αθηνών
Koder Johannes Université de Vienne - Académie des Sciences d'Autriche
Κόλια-Δερμιτζάκη Αθηνά Πανεπιστήμιο Αθηνών
Κόλιας Ταξιάρχης Πανεπιστήμιο Αθηνών
Κονδύλη Ιωάννα Πανεπιστήμιο Αθηνών
Κονιδάρης Ιωάννης Πανεπιστήμιο Αθηνών
Κόρσου-Παναγοπούλου Μαρία-Ελένη Πάντειο Πανεπιστήμιο
Κουσκουνά Μεταξία Πανεπιστήμιο Αθηνών
Λιάμπη Κατερίνη Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Λουκάκη Μαρίνα Πανεπιστήμιο Αθηνών
Λυτάρη Φανή Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Maksimović Ljubomir Université de Belgrade - Académie Serbe des Sciences

Μανδαλάκη Αικατερίνη Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Μαυρομάτης Ιωάννης Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Μεργιαλή-Σαχά Σοφία Πανεπιστήμιο Αθηνών
Μισσίου Διονυσία Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Μουστάκας Κωνσταντίνος Πανεπιστήμιο Κρήτης
Μπατσαλιά Φρειδερίκη Πανεπιστήμιο Αθηνών
Μπενάκης Λίνος Phd. Dr. h.c.
Μπουζιάς Αστέριος Δ.Ν., Διπλωμάτης
Μπουραζέλης Κωνσταντίνος Πανεπιστήμιο Αθηνών
Νίγδελης Παντελής Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Νικολαΐδης Απόστολος Πανεπιστήμιο Αθηνών
Ορφανίδης Γεώργιος Πανεπιστήμιο Αθηνών
Παναγιωτίδου Μαρία Πανεπιστήμιο Αθηνών
Παναγόπουλος Θεόδωρος Πανεπιστήμιο Πειραιώς
Παπαγεωργίου Κωνσταντίνος Πανεπιστήμιο Αθηνών
Παπαδοπούλου Θεοδώρα Ιόνιο Πανεπιστήμιο, 2ο ΓΕΛ Καλλιθέας
Παπανικολάου Παναγιώτης Πανεπιστήμιο Αθηνών
Παπαρσενίου Παρασκευή Πανεπιστήμιο Αθηνών
Παπαφλωράτος Ιωάννης Δρ. Πανεπιστημίου Αθηνών
Πελένη-Παπαγεωργίου Ανθή Πανεπιστήμιο Αθηνών
Περσελής Εμμανουήλ Πανεπιστήμιο Αθηνών
Pirivatrić Srđan Institut des Études Byzantines - Académie Serbe des Sciences
Πολυζωγόπουλος Κωνσταντίνος Πανεπιστήμιο Αθηνών
Rapp Claudia Université de Vienne, Académie des Sciences d'Autriche
Ρεθυμιωτάκη Ελένη Πανεπιστήμιο Αθηνών
Ρούκουνας Εμμανουήλ Ακαδημία Αθηνών - Πανεπιστήμιο Αθηνών
Σελλά-Μάζη Ελένη Πανεπιστήμιο Αθηνών
Σταθόπουλος Μιχαήλ Ακαδημία Αθηνών - Πανεπιστήμιο Αθηνών
Stanković Vlada Université de Belgrade
Συγγέλλου Ευστρατία Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Συρίγος Άγγελος Πάντειο Πανεπιστήμιο - Υφυπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων
Τρωϊάνος Σπυρίδων Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τσολακίδης Ζαφείριος Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τσούκα Χρυσαφώ Πανεπιστήμιο Αθηνών
Χέλμης Ανδρέας Πανεπιστήμιο Αθηνών
Χρυσός Ευάγγελος Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Préface.....	VI
Πρόλογος.....	VII
Éléments biographiques - Parcours Académique.....	XIV
Βιογραφικά στοιχεία - Ακαδημαϊκή διαδρομή.....	XV
Εργογραφία - Publications.....	XXVII
Συντελεστές του τόμου.....	XXXIII
Tabula Gratulatoria.....	XXXV

I

Μια έμμεση πλην σαφής αμφισβήτηση της υπεροχής του ευρωπαϊκού ένα- ντι του εθνικού δικαίου από την νομολογία του ομοσπονδιακού συ- νταγματικού δικαστηρίου της Γερμανίας.....	1
<i>Παυλόπουλος Προκόπιος</i>	
Συμβολή στην ιστορία του ποινικού δικαίου.....	29
<i>Μπενάκη-Ψαρούδα Άννα</i>	
Μετουσιώνοντας την ακαδημαϊκή γνώση και εμπειρία σε πολιτική πράξη	41
<i>Μπακογιάννη Ντόρα</i>	
Ιστορία Δικαίου * Histoire du Droit	
Η ασφάλεια της ναυσιπλοΐας στην ελληνική αρχαιότητα.....	51
<i>Αδάμ-Μαγνήσαλη Σοφία</i>	
Π. Πουλίτσα επίσκεψις: οι σχέσεις πολιτείας και εκκλησίας κατά το ομό- τιτλο έργο του λάκωνα συγγραφέα.....	67
<i>Ανδρουτσόπουλος Γεώργιος Ι.</i>	
Socii monumenti in roman Cilicia?	79
<i>Arnaoutoglou Ilias N.</i>	
Qui statuas aut imagines imperatoris iam consecratas conflaverint... Μια ανεξερεύνητη περίπτωση <i>crimen maiestatis</i>	125
<i>Βλάχος Κωνσταντίνος</i>	
«Δικαστικά Χρονικά» στην εφημερίδα Μη Χάνεσαι 1880-1883. Ειδήσεις, κείμενα γνώμης και σάτιρα.....	141
<i>Γιανέλλος Αργύριος Ν.</i>	
Τυραννίδα και ανατροπή του πολιτεύματος στην αρχαϊκή Αθήνα.....	165
<i>Γιούνη Μαρία Σ.</i>	

Παρατηρήσεις για τη δικαστική δραστηριότητα του Εξάκτωρος (11 ^{ος} αι.) <i>Γκουτζιουκώστας Ανδρέας</i>	187
Ερημία και ποίησης στην κλασική Αθήνα: Μια σχέση αιτίου και αιτιατού .. <i>Δέλιος Αθανάσιος Α.</i>	199
Η πρώτη διαμόρφωση της νεοελληνικής δημοσίας διοικήσεως, 1822-1833 <i>Δημακοπούλου Χαρίκλεια Γ.</i>	213
Εστιάδες παρθένου: οι γυναίκες - σύμβολα της ασφάλειας του κράτους, υπό το πρίσμα του ρωμαϊκού δικαίου <i>Δημοπούλου Αθηνά Αρ.</i>	229
Αγοραπωλησίες ακινήτων στην Κοζάνη του 10^{ου} αιώνα (1800-1860) <i>Βασιλική Διάφα-Καμπουρίδου και Αναστασία Γ. Παληού</i>	249
Βασιλεύς και ιδιώτης στους περί βασιλείας λόγους του Δίωνος Χρυσόστομου <i>Δουκέλλης Παναγιώτης Ν.</i>	311
The aitolian league: aspects of a greek federal state - The “integratio sub lege” policy in the 3rd century B.C. <i>Drakopoulos Nikolaos S.</i>	319
Γυναίκες ναύκληροι στη ρωμαϊκή Αίγυπτο <i>Καραμπάτσου Ελένη Δ.</i>	339
Cognitio, συναισθήματα και δικαστική κρίση στα <i>Acta Pauli et Theclae</i>.... <i>Καράμπελας Δημήτρης</i>	373
Καθοσίωσις και εκκλησιαστική περιουσία σε νομικές πηγές της μέσης βυζαντινής περιόδου <i>Κόλλιας Βασίλειος-Αλέξανδρος</i>	389
Η απονομή της δικαιοσύνης στην Ελλάδα επί κατοχής. Εισαγωγικές επισημάνσεις <i>Κουράκης Νέστωρ Ε.</i>	421
Εξουσία και ιδεολογία στην πολιτειακή νομική γραμματεία του Δεσποτάτου της Ηπείρου (1204-1215) <i>Λιαρμακόπουλος Αλέξανδρος</i>	433
Σχόλια στη μελέτη του Δημητρίου Βερναρδάκη «Καποδίστριας και Όθων». Μια κριτική στον ελληνικό συνταγματισμό <i>Μαντζούφας Παναγιώτης</i>	493
Μεσαιωνικά κοινοβούλια <i>Μαυριάς Κώστας</i>	523
Η χρήση βίων αγίων ως πηγών σε νομοκανονικό κείμενο των μέσων του 15^{ου} αιώνα <i>Μπάσδρα Ευθυμία</i>	549

Τα εικονικά αντέγγραφα ως εξασφαλιστική μορφή ιδιοκτησίας των ορθόδοξων χριστιανικών καθιδρυμάτων κατά την οθωμανοκρατία	559
<i>Νάκος Γεώργιος Π.</i>	
Περί της γνησιότητας των παρά του Μωάμεθ και Ομάρ Μπεν Αλ-Χαττάμπ παραχωρηθεισών συνθηκών προς την Ι. Μονήν Σινά και τους κατοίκους της πόλεως των Ιεροσολύμων.....	607
<i>Νικολάου-Πατραγάς Κυριάκος</i>	
Οι «διπλές δίκες» στο βυζαντινό δίκαιο	615
<i>Παναγιωτίδης Ιωάννης Κ.</i>	
Το αδίκημα της κλοπής και η ποινική του μεταχείριση στην Αθήνα της κλασικής εποχής	625
<i>Παντοπούλου Πολυξένη Αλεξ.</i>	
Οι αξιόποινες πράξεις και ο κολασμός τους στις Νεαρές του Λέοντος Σοφού.....	647
<i>Παπαγιάννη Ελευθερία Σπ.</i>	
SB I 6000 in its legal and social context: resolution of family disputes in late antique Egypt with a re-edition of the papyrus	673
<i>Papathomas Amphilochios, Thoma Marianna</i>	
«Ψευδομάρτυρες, συκοφάντες, ψευδοκλητήρες» στην αρχαία Αθήνα.....	687
<i>Παπακωνσταντίνου Καλλιόπη</i>	
Τήρηση και παράκαμψη της οθωμανικής νομιμότητας. Υπερεξουσίες και όρια της δραγομανίας του στόλου (1770-1821)	705
<i>Παπαρρήγα-Αρτεμιάδη Λυδία</i>	
Η αβαρία στο μεταβυζαντινό δίκαιο	815
<i>Ροδολάκης Γιώργος Ε.</i>	
Sale contract in serbian medieval law (concerning the influence of byzantine law)	839
<i>Šarkić Srđan</i>	
Σχετικά με την απονομή της δικαιοσύνης την εποχή των Παλαιολόγων: Το (ευαγές) σέκρετον	853
<i>Τάνταλος Μάριος Θ.</i>	
What path to freedom? A brief notice on the <i>Italica libertas</i> in 82 B.C.....	865
<i>Tzamtzis Ioannis E.</i>	
Avvocati e sollecitatori nello stato da mar (XVIII secolo): un breve excursus.....	875
<i>Tzivara Panajota</i>	
Η αιγιματική παραίτηση του Κωνσταντίνου Δ. Ρακτιβάν από το Συμβούλιο της Επικρατείας (Μάρτιος 1935).....	903
<i>Τσούκας Παναγιώτης Κ.</i>	

Μια ακόμη περίπτωση γάμου μετά καπνίου στην Νάξο του 17 ^{ου} αιώνα. Παρατηρήσεις και προβληματισμοί από ένα ανέκδοτο νοταριακό έγγραφο.....	959
<i>Χατζάκης Ιωάννης</i>	

II

Δίκαιο * Droit

Η ελληνική εμπειρία της μετάβασης από την γραφειοκρατία στον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης.....	973
<i>Βενετσανοπούλου Μαρία</i>	
Εγκλήματα κατά της ζωής και προσβολές του εμβρύου (άρθρα 299-307) κατά τον νέο Ποινικό Κώδικα. Επισκόπηση των διατάξεων του δεκάτου πέμπτου κεφαλαίου.....	999
<i>Δημητράτος Νικόλαος Γ.</i>	
Σκέψεις για την πνευματική ιδιοκτησία στην ενιαία ψηφιακή αγορά	1013
<i>Καλλινίκου Διονυσία</i>	
Η στην ελληνική έννομη τάξη νομοθετική εξελικτική πορεία της διαμεσολαβήσεως ως διά νόμου διαρθρωμένης διαδικασίας και διά νόμου θεσπιζόμενου, με τη δομή της διαρθρωμένης διαδικασίας, τρόπου επίλυσεως των διαφορών.....	1029
<i>Κλαμαρής Νικόλαος Καν.</i>	
Η αποτελεσματικότητα του θεσμού της ενδικοφανούς προσφυγής ως μέσου ελέγχου της διοικητικής λειτουργίας.....	1079
<i>Κτιστάκη Σταυρούλα Ν.</i>	
Δίκαιο άρσης διεκκλησιαστικών ή/και διαθρησκευτικών συγκρούσεων	1095
<i>Λεονταρίτου Βασιλική Α.</i>	
Η διεπιστημονική φύση της συστημικής γεωπολιτικής ανάλυσης: ορισμός, επεξεργασία και χρήση των γεωπολιτικών δεικτών νομικού περιεχομένου. Η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας στον Αρκτικό ωκεανό	1115
<i>Μάζης Ιωάννης Θ. , Δωματιώτη Ξανθίππη, Μίχα Ελένη</i>	
Η σημασία της ιστορίας δικαίου (και γενικά της ιστορίας) για το συγκριτικό δίκαιο.....	1139
<i>Μουσταίρα Ελίνα Ν.</i>	
Η ιστορική διαδρομή της αμβλώσεως.....	1151
<i>Παναγοπούλου-Κουτνατζή Φερενίκη</i>	
Η σχέση της ανάθεσης και της αφαίρεσης της γονικής μέριμνας.....	1175
<i>Παντελίδου Καλλιρόη Δ.</i>	

Νόμος 1946/1991 «Γενικά Αρχεία του Κράτους και άλλες διατάξεις»: Ο σχεδιασμός και η καθιέρωση του Εθνικού Αρχαιακού Δικτύου	1187
<i>Παππά Αμαλία</i>	
Η εμπορική υπαξία οχήματος ως αποκαταστατέα ζημία	1199
<i>Πούλου Ελισάβετ</i>	
Εμπορευματοποίηση του ανθρώπινου σώματος και ανθρώπινη αξιοπρέπεια	1219
<i>Σούρλας Παύλος Κ.</i>	
Rechtsmittelverfahren im Griechischen Recht - Insbesondere das Rechtsmittel der Kassation unter Rechtsvergleichender Betrachtung	1235
<i>Tsikrikas Dimitrios</i>	
Τα δικαιώματα του ασθενούς	1249
<i>Φορτσάκης Θεόδωρος</i>	
La doctrine en droit de l'U.E. : Homogénéité ou heterrogénéité ?	1267
<i>Christianos Vassileios</i>	
Τα δικαιώματα εκδοτών τύπου στην ενιαία ψηφιακή αγορά	1275
<i>Χριστοδούλου Κωνσταντίνος Ν.</i>	
Η αίτηση αναίρεσεως στις διοικητικές διαφορές: ένα ένδικο μέσο υπό κατάργηση (?)	1283
<i>Χρυσανθάκης Χαράλαμπος Γ.</i>	
 Αρχαιολογία * Ιστορία * Τέχνη * Φιλολογία * Φιλοσοφία Archéologie * Histoire * Art * Littérature * Philosophie 	
Lawyers having fun in Justinianic Constantinople. Agathias' poem on a case of Coitus non Initiatus (AP 5.294)	1299
<i>Alexakis Alexander</i>	
Ο δικαστικός Παναγιώτης Πουλίτσας: παρουσία και δράση στην Ήπειρο	1321
<i>Αναστασόπουλος Νικόλαος Α.</i>	
Η βυζαντινή εικονολογία και το πρόβλημα της δομικής συνέχειας	1335
<i>Αραμπατζής Γεώργιος</i>	
Psalmen auf Byzantinischen Siegeln (vom «Vorabend» des Ikonoklasmus bis zu dessen Erster Periode)	1349
<i>Wassiliou-Seibt Alexandra-Kyriaki</i>	
Μυστικισμός και εξουσία. Από τον Πλωτίνο στην εποχή της πληροφορίας	1381
<i>Βίγκλας Κατελής</i>	

A propos de l'organisation des métiers à Byzance à l'époque tardive (XIIIe-XVe siècles)	1399
<i>Gerolymatou Maria</i>	
Ἡ συνέχεια τοῦ Χρονικοῦ τῶν Ἰωαννίνων στὸν κώδικα Oxon. Aedis Christi gr.49	1415
<i>Γεωργακόπουλος Δημήτριος Σ.</i>	
Η πρόσληψη της Ελληνικής Επανάστασεως στην Οθωμανική αυτοκρατορία	1433
<i>Θεοδοπούλου Αιμιλία</i>	
Attic vases go places: the vases of the group G as a case study.....	1447
<i>Kathariou Kleopatra</i>	
Δύο άγνωστα χειρόγραφα με έπιστολές τοῦ Εὐγενίου Γιαννούλη καὶ τοῦ Ἀναστασίου Γορδίου.....	1463
<i>Καρανάσιος Χαρίτων</i>	
Διάλογος κυρίαρχου και κυριαρχούμενου και τοπική διοίκηση: θεσμοί και αξιώματα στην Κέρκυρα 14ος-16ος αι.....	1479
<i>Καραπιδάκης Νικόλαος Ε.</i>	
Η θέση του πένητος στη βυζαντινή κοινωνία από τον 8ο-14ο αιώνα	1511
<i>Κατσώνη Πολύμνια</i>	
Alexander's tomb from antiquity to modern times	1533
<i>Kordosis Michael</i>	
The other face of war in Byzantium: imperial propaganda managing defeat (with particular reference to Middle-Byzantine times of change)	1541
<i>Koutrakou Nike</i>	
Εκζήτησις απολεσθέντος έργου λογίου νομικού του 4ου αιώνας: ο έμμετρος βίος του Αγίου Σπυρίδωνος Τριμιθούντος από τον Επίσκοπο Λήδρας Τριφύλλιο.....	1565
<i>Κωνσταντινίδης Κώστας Ν.</i>	
Βιοτεχνική δραστηριότητα στην πόλη του Άργους: σχόλια σε επιτύμβια πρωτοβυζαντινή στήλη.....	1579
<i>Λαμπροπούλου Άννα Ι.</i>	
...επεξίεναι δε τα της δίκης: ο Αυτοκράτορας, ο Έπαρχος και η απονομή της δικαιοσύνης. Σχόλια σε μια διήγηση στην Ιστορίαν Σύντομον του Πατριάρχη Νικηφόρου	1613
<i>Λεοντσίνη Μαρία</i>	
Leo VI, the Wise and the Saracens: the image of the Arabs in his military collection.....	1629
<i>Letsios Dimitris</i>	

Οι περιπέτειες των Σαλαμινομάχων: «Βιογραφία» και τύχη του τύμβου των πεσόντων στα νεώτερα χρόνια.....	1649
<i>Λώλος Γιάννος Γ.</i>	
Les réseaux des Saints Moines Byzantins (10e-12e siècles)	1659
<i>Malamut Élisabeth</i>	
Οι Βυζαντινοί στη θεώρηση των Δυτικών κατά την ύστερη Βυζαντινή εποχή.....	1691
<i>Μαλτέζου Χρύσα</i>	
Το Βυζάντιο κατά τον 9ο αιώνα. Θεωρήσεις και αναζητήσεις.....	1701
<i>Μαρκόπουλος Αθανάσιος</i>	
Η έννοια της εικόνας στο έργο «Πανάριον» του Επιφανίου Σαλαμίνας.....	1721
<i>Μπαλιάτσας Δημήτριος Β.</i>	
Η πολιτική θεωρία εις το Βυζάντιον και τα ιδιώματα του πολιτικού ηγέ- του	1737
<i>Νιάρχος Κωνσταντίνος Γ.-Α.</i>	
Και τότε πρώτον ο καθ' ημάς χρόνος τεθεάται γυναικωνίτιν μετασχηματι- σθείσαν εις βασιλικόν βουλευτήριον: μια άλλη ανάγνωση των βασιλεί- ων των πορφυρογεννήτων αδελφών Ζωής και Θεοδώρας	1753
<i>Νικολάου Κατερίνα</i>	
Τα γεωγραφικά όρια της Μακεδονίας. Από την αρχαιότητα ως τη σύγχρο- νη εποχή	1781
<i>Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου Μαρία</i>	
Ο Κοσμάς Θεσπρωτός και η βιβλιοθήκη του ελληνικού σχολείου Καρπε- νησίου	1797
<i>Παναγιωτοπούλου-Μποτονάκη Μαρία</i>	
Western influences in the representation of the annunciation in post- Byzantine icons of the 15th-19th century. The prevalence of a particular model in the representation of the Archangel.....	1841
<i>Panselinou Nafsika</i>	
Η χρήση των ομηρικών παραθεμάτων στα ποιήματα του Μιχαήλ Ψελλού	1857
<i>Παπαγιάννης Γρηγόριος</i>	
Λευκάδα, 1819	1867
<i>Παπακώστα Χριστίνα Ε. , Φλογαίτης Σπυρίδων Ι.</i>	
An insular apple of discord in the late Middle Ages: notes on the island of Tenedos (Bozdja/Bozca Ada) in late Byzantine, Latin and early Ottoman times	1881
<i>Savvides Alexios G.C.</i>	

Unpublished lead seals of Byzantine Κριταί from the private collection of Konstantinos Kalantzis	1927
<i>Stavrakos Christos, Kalantzis Konstantinos</i>	
«Όμηρος, ον λέγουσι πηγὴν των λόγων»: ο Όμηρος στα ιστορικά ποιήματα του Γεωργίου Πισίδη	1935
<i>Τζιάτζη Μαρία</i>	
Εικόνα της Αγίας Θεοδοσίας στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού. Εικαστική μαρτυρία για τη λατρεία της Αγίας στη Θεσσαλονίκη την εποχή των Παλαιολόγων.....	1943
<i>Τούρτα Αναστασία</i>	
Η αντίσταση στην εξουσία: από τους Δήμους στον Λαό	1963
<i>Χρήστου Ειρήνη</i>	

Εκκλησία * Άγιο Όρος
Église * Mont Athos

Θαυματουργές εικόνες στο Άγιον Όρος: μικρή συμβολή στα αγειορίτικα λαογραφικά.....	1975
<i>Βαρβούνης Μανόλης Γ.</i>	
Η Εκκλησία ως «οικοδομή» Θεού ή Χριστού κατά την Καινήν Διαθήκην..	1997
<i>Βούλγαρης Χρήστος Σπ.</i>	
Η θεμελίωση των περι Κράτους αντιλήψεων της Εκκλησίας στη Δύση.....	2005
<i>Διέλλας Γεώργιος</i>	
Ό πολιτισμός ζει! Το ήχηρό μήνυμα τῆς Ἑλλάδος στὸν κόσμο.....	2021
<i>Κασμίρογλου Αρίστος</i>	
Η παρουσία και δράση Ενόπλων Σωμάτων στο Άγιον Όρος ως απειλή του αγιορειτικού καθεστώτος (1912-1949).....	2023
<i>Μουζάκης Δημήτριος</i>	
Milestones in the formation of relationships between «Church - State» and «State - Church» (semantic review and historical - canonical outline).	2041
<i>Papathomas Grigorios D., Archim.</i>	
Δύο μαρτυρικές καταθέσεις του 1860 που έχουν σχέση με την Ιερά Μονή Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω	2065
<i>Τζουμέρκας Παναγιώτης</i>	
Το μεγαλείο της προσωπικότητας του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού	2085
<i>Τρίτος Μιχαήλ Γ.</i>	
Ο ανέκδοτος άγνωστος «Κώδιξ Παραδόσεων των Ταξιδιωτών» της Μονής Σταυρονικήτα (εισαγωγικά σχόλια)	2099
<i>Χρυσοχοϊδης Κρίτων</i>	

...ΕΠΕΞΙΕΝΑΙ ΔΕ ΤΑ ΤΗΣ ΔΙΚΗΣ: Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ, Ο ΕΠΑΡΧΟΣ ΚΑΙ Η
ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ. ΣΧΟΛΙΑ ΣΕ ΜΙΑ ΔΙΗΓΗΣΗ
ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΣΥΝΤΟΜΟΝ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ

Μαρία Λεοντσίνη

Κύρια Ερευνήτρια

Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών,
Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (ΙΙΕ/ΕΙΕ)

Οι νομοθετικές και δικαστικές εξουσίες του βυζαντινού αυτοκράτορα απέρρεαν από την ιδέα ότι ο ίδιος ήταν ενσάρκωση του δικαίου (ἔμψυχος νόμος).¹ Οι απόλυτες δικαιοδοσίες του στην απονομή της δικαιοσύνης και στον συντονισμό των κρατικών υποθέσεων βασίστηκαν σε αυτή την ιδέα και έγιναν θεμελιώδεις αρχές του πολιτεύματος, οι οποίες δεν άλλαζαν με την πάροδο του χρόνου, παρά τις διοικητικές ανακατατάξεις και τις αναδιαρθρώσεις των κρατικών υπηρεσιών.² Η ταύτιση του αυτοκράτορα με το δίκαιο νομιμοποιούσε το

1. Η ιδέα αυτή επαναλαμβάνεται με ποικίλες αφορμές σε πλήθος κειμένων· σημειώ-
νω εδώ, μια επιγραμματική της διατύπωση στο *Etymologicum Gudianum*: βασιλεύς ἐστὶν ὁ
κατὰ νόμους δίκαιος ἄρχων· τύραννος δὲ ὁ μήτε δίκαιως ἄρχων, μήτε νομίμως, ἀλλὰ καὶ
τοὺς νόμους ἐκπατῶν, βλ. F. W. STURZ, *Etymologicum Graecae linguae Gudianum et alia
grammaticorum scripta e codicibus manuscriptis nunc primum edita*, Leipzig 1818 (ανατ.
Hildesheim 1973), στήλ. 538.1-3. Για το δίκαιο ως στοιχείο της πολιτειακής νομιμότητας
βλ. Α. ΧΡΗΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, «Πολιτειακά ὄργανα καὶ κράτος δικαίου στη βυζαντινὴ αυτοκρα-
τορία», in: Β. ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ - ΧΡ. ΜΑΛΤΕΖΟΥ - Ν. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗΣ (επιμ.), *Αφιέρωμα στον
Ν. Σβορώνο*, Ρέθυμνο 1986, τόμ. 1, 196 [Βυζαντινὴ αυτοκρατορία - Νεότερος Ἑλληνισμός.
Συμβολὴ στην ἔρευνα, τόμ. 1, Αθήνα 2006, 30-31]. C. A. BOURDARA, «Le modèle du bon sou-
verain à l'époque de Léon le Sage et la Vie de sainte Euphrosyné», in: P. PAGÈS - C. PIGANOL
- J.-P. SODINI (επιμ.), *Εὐψυχία. Mélanges offerts à Hélène Ahrweiler*, Paris 1998, σελ. 109-
117. I. RAMELLI, *Il basileus come nomos empsychos tra diritto naturale e diritto divino: spunti
platonici del concetto e sviluppi di età imperiale e tardoantica*, [Memorie dell'Istituto Italiano
per gli Studi Filosofici 34], Napoli 2006, σελ. 111-131. Α. ΠΑΠΑΡΡΗΓΑ-ΑΡΤΕΜΙΑΔΗ, «Αρχές και
κατευθύνσεις στην απονομή της κοσμικής δικαιοσύνης κατὰ τη μέση βυζαντινὴ περίοδο»,
Βυζαντινά 35 (2017) 359-363. Α. KALDELLIS, *The Byzantine Republic. People and Power in
New Rome*, Cambridge Mass. - London 2015, σελ. 67, 70-73.

2. Α. Ε. ΛΑΙΟΥ, «Law, Justice, and the Byzantine Historians», in: Α. Ε. ΛΑΙΟΥ - D. SIMON
(επιμ.), *Law and Society in Byzantium (Ninth-Twelfth Centuries)*, Washington D.C. 1994, σελ.
151-185 (Women, Family and Society in Byzantium, VR Aldershot 2011, αρ. 6. G. DAGRON,
Empereur et prêtre. Étude sur le «césaropapisme» byzantin, Paris 1996, σελ. 35-40. ΣΠ. Ν.

πολίτευμα και αντιστρόφως, κάθε παρέκκλιση από τους κανόνες του δικαίου συνιστούσε κατάλυση της πολιτειακής νομιμότητας (*τυραννίς*). Η συστηματική μελέτη των εγκλημάτων *καθοσιώσεως* έχει δείξει ότι η αναγνώριση της αυθεντίας του αυτοκράτορα ήταν πρωταρχικής σημασίας για την τήρηση της έννομης τάξης.³ Σύμφωνα επίσης, με όσα υπαγόρευε η χριστιανική διδασκαλία, η εξουσία του αυτοκράτορα, ως αντανάκλαση της ακεραιότητας της θείας τάξης, ήταν εγγύηση για την πολιτειακή συνοχή και την ομαλή λειτουργία των θεσμών. Η αντίληψη για την υπεροχή της αυτοκρατορικής εξουσίας συνδεόταν με την ιδέα της ένθεης προέλευσής της και τις αξίες της δικαιοσύνης, της φιλανθρωπίας, της ευεργεσίας και της προστασίας των αδυνάτων. Οι ιδέες αυτές αντλούνταν από τις πολιτικές θεωρίες της ελληνιστικής και ρωμαϊκής εποχής και τις διδαχές των βιβλικών και πατερικών κειμένων και απαντούν στα «πολιτικά» ρητορικά κείμενα, καθώς και σε πολλά ακόμη έργα (αγιολογία, ιστοριογραφία, φιλολογία κ.ά.).⁴ Μετά τον 6ο αιώνα η δικαιοσύνη και η φιλανθρωπία μετατράπηκαν σε πολιτικές έννοιες και ενσωματώθηκαν στην αυτοκρατορική τιτλοφορία. Η δίκαιη εφαρμογή των νόμων με πνεύμα φιλανθρωπίας και ευ-

ΤΡΩΙΑΝΟΣ, «Ο βυζαντινός άνθρωπος μπροστά στον Νόμο», in: Β. ΒΑΣΙΛΙΔΟΥ - ΣΤ. ΛΑΜΠΙΑΚΗΣ - Τ. ΛΟΥΓΓΗΣ - Α. Γ. Κ. ΣΑΒΒΙΔΗΣ - Ε. Γ. ΣΑΡΑΝΤΗ - ΣΠ. Ν. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Βυζαντινό κράτος και κοινωνία. Σύγχρονες κατευθύνσεις της έρευνας*, Αθήνα 2003, σελ. 30-32. Για τις μακρές διαδικασίες που οδήγησαν στην απόδοση της έννοιας της αυθεντίας των νόμων στο πρόσωπο του αυτοκράτορα βλ. Δ. Π. ΚΑΡΑΜΠΟΥΛΑ, «Principatus et libertas. Dominatus et libertas. Η αντίληψη της ελευθερίας στη σχέση πόλεως και ρωμαϊκού κράτους», *EKEIEΔ* 46 (2016) 133-177, ιδιαιτέρως σελ. 170-174. ΣΠ. Ν. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Εισηγήσεις Βυζαντινού Δικαίου*, Αθήνα 2014, σελ. 17-18, 227-229· IDEM, *Πηγές του Βυζαντινού Δικαίου*, Αθήνα 2011, σελ. 31-34, 41-42. Α. ΚΑΛΔΕΛΛΙΣ, *The Byzantine Republic*, σελ. 82-83.

3. Κ. Α. ΜΠΟΥΡΔΑΡΑ, *Καθοσιώσεις και Τυραννίς κατά τους μέσους βυζαντινούς χρόνους* [Διατριβή επί Διδακτορία εις την Νομικήν Σχολήν του Πανεπιστημίου Αθηνών], Αθήναι 1981, σελ. 131-134, 137-141, 148-149. G. DAGRON, «Lawful Society and Legitimate Power. Έννομος πολιτεία, έννομος άρχή», in: Α. ΛΑΙΟΥ - D. SIMON (επιμ.), *Law and Society in Byzantium*, σελ. 27-51.

4. D. J. CONSTANTELOS, *Byzantine Philanthropy and Social Welfare*, New Brunswick NJ 1968, σελ. 3-50. FR. G. WHELAN, «Justice. Classical and Christian», *Political Theory* 10 (1982) 435-446. Ν.-C. ΚΟΥΤΡΑΚΟΥ, *La propagande impériale byzantine. Persuasion et réaction (VIIIe-Xe siècles)*, [Bibliothèque "Sophie N. Saripolou" 93], Athènes 1994, σελ. 110-152, 217-234. Η. ΣΑΡΑΔΙ, «The Byzantine Tribunals. Problems in the Application of Justice and State Policy», *REB* 53 (1995) 167-204. ΣΠ. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, «Ο βυζαντινός άνθρωπος μπροστά στον Νόμο» (2003), σελ. 30-35. ΑΙΚ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Το πολίτευμα και οι θεσμοί της βυζαντινής αυτοκρατορίας 324-1204. Κράτος, διοίκηση, οικονομία, κοινωνία*, Αθήνα 2004, σελ. 16-21. ΣΠ. Ν. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, «Η έννοια της φιλανθρωπίας στους ιουστινιάνειους και μεταϊουστινιάνειους νόμους», *Βυζαντινά* 29 (2009) 13-43. IDEM, *Εισηγήσεις Βυζαντινού Δικαίου*, σελ. 29. IDEM, *Πηγές του Βυζαντινού Δικαίου*, σελ. 31-34, 41-42, 53-55, 60-62, 141-146, 164.

σπλαχνίας έγινε στοιχείο της πολιτικής ιδεολογίας και εκφράστηκε στις προσφωνήσεις προς τον αυτοκράτορα όπως αυτές αποτυπώνονται στο πρωτόκολλο της αυλικής εθιμοτυπίας και στα προοίμια των νομοθετημάτων.⁵

Η δικαιοσύνη και η φιλανθρωπία του αυτοκράτορα προβάλλονται και στις αφηγηματικές βυζαντινές πηγές ως προϋποθέσεις που εξασφάλιζαν τις πολιτικές και κοινωνικές ισορροπίες και ενίσχυαν το γόητρο της αυτοκρατορικής αρχής. Τα κείμενα αυτά προσέδιδαν ιδιαίτερη αξία στην προσήλωση του αυτοκράτορα στο δίκαιο για να εκφράσουν πολιτικές απόψεις για τη χρηστή διακυβέρνηση, ειδικά σε περιόδους, κατά τις οποίες το κύρος του αυτοκρατορικού θεσμού δεχόταν ισχυρά πλήγματα λόγω πολιτικών και κοινωνικών αναστατώσεων και εξωτερικών πιέσεων.⁶ Οι πολιτικές κρίσεις και οι βίαιες πολιτικές αντιπαραθέσεις ήταν ενδεικτικές των κοινωνικών αδιεξόδων που είχαν αρχίσει να εμφανίζονται πριν από τα μέσα του αιώνα. Οι ιστοριογραφικές και οι αγιολογικές πηγές, που ασχολούνται με αυτή την περίοδο, μεταφέρουν με ιδιαίτερη έμφαση τους ανταγωνισμούς ανάμεσα σε πολιτειακούς και κοινωνικούς παράγοντες, περιγράφοντας ακραία φαινόμενα βίας στη δημόσια ζωή, τα οποία εί-

5. O. TREITINGER, *Die oströmische Kaiser - und Reichsidee nach ihrer Gestaltung im höfischen Zeremoniell*, Darmstadt 1956, σελ. 227-233. H. HUNGER, *Prooimion. Elemente der byzantinischen Kaiseridee in den Arengen der Unkunden* [Wiener Byzantinistische Studien I.], Wien 1964, σελ. 114-119, 143-153, 147 σημ. 343, ειδικά για τον όρο *φιλανθρωπότητος* στην επίσημη τιτλοφορία του Ηρακλείου. Για την αποκρυστάλλωση αυτών των αντιλήψεων στην αυτοκρατορική ιδεολογία βλ. Κ. ΜΠΟΥΡΔΑΡΑ, *Καθοσίωσις και Τυραννίς*, σελ. 131-134. Ν.-C. ΚΟΥΤΡΑΚΟΥ, *La propagande impériale byzantine*, σελ. 104-152. J. F. HALDON, *Byzantium in the Seventh Century. The Transformation of a Culture*, Cambridge 1997, σελ. 278-279. D. SIMON, «Legislation as Both a World Order and a Legal Order», in: A. ΛΑΙΟΥ - D. SIMON (επιμ.), *Law and Society in Byzantium*, σελ. 1-26. ΑΙΚ. ΧΡΗΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Το πολίτευμα και οι θεσμοί*, σελ. 36-37, 102-106. H. STOLTE, «The Social Function of the Law», in: J. HALDON (επιμ.), *A Social History of Byzantium*, Oxford 2008, σελ. 83-84. IDEM, «'Law is King of all Things'? The Emperor and the Law», in: SH. TOUGHER (επιμ.), *The Emperor in the Byzantine World. Papers from the Forty-Seventh Spring Symposium of Byzantine Studies*, Abingdon, Oxon - New York 2019, σελ. 171-178. D. PARNELL, «Justinian's Clemency and God's Clemency», *Βυζαντινά Σύμμεικτα* 30 (2020) 11-30.

6. Κ. Α. ΜΠΟΥΡΔΑΡΑ, *Εικονομαχία και Δίκαιο. Νομική θεώρηση των αγιολογικών κειμένων*, [Forschungen zur byzantinischen Rechtsgeschichte - Athener Reihe 14], Αθήνα 2004, σελ. 3-5, 44, 63, 70-72, 74-96. Η στάση του αυτοκράτορα απέναντι στο δίκαιο αποτελεί θέμα σύντομων αφηγήσεων σε ιστοριογραφικά κείμενα, βλ. H. HUNGER, *Βυζαντινή λογοτεχνία. Η λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών*, μτφρ. Τ. ΚΟΛΙΑΣ - Κ. ΣΥΝΕΛΛΗ, Αθήνα 2001, τόμ. 1, σελ. 41-46, [Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner, München 1978, τόμ. 1, σελ. 264-269]. Η οργάνωση της πολιτειακής τάξης αποτυπώνεται και μέσω νομικών διακρίσεων που όριζαν θεσμικά την κοινωνική διάρθρωση, βλ. E. RAGIA, «Social Group Profiles in Byzantium. Some Considerations on Byzantine Perceptions about Social Class Distinctions», *Βυζαντινά Σύμμεικτα* 26 (2016) 309-372.

χαν εκδηλωθεί με οξύτητα επί της βασιλείας του Φωκά (602-610), όπως επίσης και στο διάστημα της πολιτικής αστάθειας (τέλη 7^{ου}-αρχές 8^{ου} αι.), και συνέχισαν ακόμη και όταν η κεντρική εξουσία είχε πλέον ενισχυθεί σημαντικά, κατά τη διάρκεια της Εικονομαχίας (726-787, 814-843).⁷ Έκδηλη είναι επίσης στις πηγές, σε όλο αυτό το διάστημα, η ανασφάλεια σχετικά με τη λειτουργία των θεσμών, ειδικά όταν το πρόσωπο του αυτοκράτορα γινόταν στόχος αποδοκιμασιών και χλευασμών.⁸ Σε αυτές τις αντιξοές συνθήκες, η ομαλότητα του δημόσιου βίου της Κωνσταντινούπολης αποκτούσε ιδιαίτερη σημασία, καθώς επηρέαζε τις πολιτικές ισορροπίες σε όλη την επικράτεια. Οι ιστορικές πηγές αποτυπώνουν αυτήν την πραγματικότητα, όλο και συχνότερα, επιμένοντας πάντοτε, στην αξιολόγηση της στάσης του αυτοκράτορα έναντι του δικαίου, ως κρίσιμου παράγοντα για τη νομιμότητα της εξουσίας του, άποψη στην οποία εστίασαν και τα ιστοριογραφικά έργα της μέσης βυζαντινής εποχής, προσαρμόζοντας όμως, την εξιστόρησή τους σε πρότυπα που είχε καθιερώσει η κλασική βιογραφία.⁹

Στην ιστοριογραφία, όπως και στην αγιολογία, η τήρηση της έννομης τάξης και η προσήλωση στις παραδοσιακές πολιτικές αξίες προβάλλονταν πάντοτε ως προϋποθέσεις της πολιτειακής ομαλότητας. Οι ανακατατάξεις του 7ου και 8ου αιώνα, ώθησαν για μια ακόμη φορά την πνευματική ελίτ της Κωνσταντινούπολης να προβεί σε παρεμβάσεις για τα ζητήματα αυτά, θέτοντας ως αναγκαίους όρους της εύρυθμης λειτουργίας του κράτους, την ευνομία, τη δι-

7. Δ. ΜΙΣΙΟΥ, «Η πολιτική στην καθημερινή ζωή του Βυζαντίου. Οι βένετοι στασιώτες στην εποχή του Ιουστινιανού», in: Χρ. Γ. ΑΓΓΕΛΙΔΗ (επιμ.), *Η καθημερινή ζωή στο Βυζάντιο. Τομές και συνέχειες στην ελληνιστική και ρωμαϊκή παράδοση*, Πρακτικά του Α' Διεθνούς Συνμποσίου (15-17 Σεπτεμβρίου 1988) [*Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών*], Αθήνα 1989, σελ. 43-73. ΕΙΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ, *Τάξις και βία στην Κωνσταντινούπολη (600-1028)*, Αθήνα 2015, σελ. 14-15, 37-39, 63-67. Η. G. SARADI, «The Streets in the Byzantine Literary Sources. Changing Perceptions and Evolving Social Models (4th-10th c.)», in: ST. ΕΦΘΥΜΙΑΔΙΣ - CH. ΜΕΣΣΙΣ - P. ΟΔΟΡΙΚΟ - I. D. ΠΟΛΕΜΙΣ, *Pour une poétique de Byzance. Hommage à Vassilis Katsaros*, Paris 2015, σελ. 259, 268.

8. G. DAGRON, *Constantinople imaginaire. Études sur le recueil des «Patria»*, [*Bibliothèque Byzantine* 8], Paris 1984, σελ. 316-317. Χρ. Γ. ΑΓΓΕΛΙΔΗ, «Ο τσαγγάρης της Αγίας Σοφίας», *Σύμμεικτα* 9 (1994), *Μνήμη Δ. Α. Ζακυθινού*, Μέρος Α', σελ. 71-73. L. BRUBAKER - J. HALDON, *Byzantium in the Iconoclast Era, c. 680-850. A History*, Cambridge 2011, σελ. 573-575, 599-601. ΣΠ. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, «Ο βυζαντινός άνθρωπος μπροστά στον Νόμο» (2003), σελ. 37-40. Για τις πολιτικές διεργασίες και τις μεταβολές που επέφερε η κρίση αυτή την περίοδο βλ. Τ. Κ. ΛΟΥΓΓΗΣ, *Η κοινωνική εξέλιξη στη διάρκεια των λεγομένων «Σκοτεινών Αιώνων» (602-867)*, Αθήνα 2013.

9. Α. ΚΑΡΠΟΖΗΛΟΣ, *Βυζαντινοί Ιστορικοί και Χρονογράφοι (8^{ος}-10^{ος} αι.)*, Αθήνα 2002, τόμ. 2, σελ. 42-43.

καιοσύνη και τη φιλανθρωπία. Έχει παρατηρηθεί ότι μετά την Ζ' Οικουμενική Σύνοδο (787) είχε δοθεί το έναυσμα για τη δημιουργία μιας νέας αυτοσυνειδησίας και σύγχρονης οπτικής για το τι συνέβη στην πολιτική σκηνή κατά την αμέσως προηγούμενη πολιτική περίοδο.¹⁰ Σε αυτήν την προσπάθεια πρέπει να εγγραφεται η αφήγηση των γεγονότων μιας ποινικής υπόθεσης, την οποία παρέθεσε ο πατριάρχης Νικηφόρος (806-815) στην *Ιστορίαν Σύντομον*. Η σύντομη αυτή διήγηση έχει πολιτικές πλευρές, που θεωρούμε ότι αποτέλεσαν το κίνητρο για την τοποθέτησή της στην αρχή της εξιστόρησης της βασιλείας του Ηρακλείου (610-641), ώστε να τονιστεί ότι η αυθεντία του αυτοκράτορα και η νομιμότητα της εξουσίας του είχαν σημασία όταν μπορούσαν να διασφαλίσουν την απονομή της δικαιοσύνης.¹¹ Μικρές ιστορίες με παρόμοιο περιεχόμενο και στόχους, προσαρμοσμένες στο οικείο θεσμικό πλαίσιο κάθε εποχής, απαντώνται σε πολλά ακόμη ιστοριογραφικά κείμενα, πάντοτε για να αναδείξουν την ιδέα ότι οι αποφάσεις του αυτοκράτορα ήταν καθοριστικές για την πολιτειακή τάξη, ειδικά σε εποχές κοινωνικών, πολιτικών και θρησκευτικών αντιπαραθέσεων.¹²

Η αφήγηση των γεγονότων στην *Ιστορίαν Σύντομον* έδινε ιδιαίτερο βάρος στη διαφύλαξη της *πολιτικής εὐταξίας*. Η ιδιαίτερη θέση που καταλαμβάνει σε αυτό το έργο η βασιλεία του Ηρακλείου σχετίζεται ακριβώς με την πρόθεση του συγγραφέα να αφηγηθεί το παρελθόν με βάση τις αντιλήψεις του για τη λειτουργία του πολιτεύματος.¹³ Το ύφος και οι στόχοι της συγ-

10. J. F. HALDON, «The Byzantine State in the Ninth Century. An Introduction», in: L. BRUBAKER - J. F. HALDON (επιμ.), *Byzantium in the Ninth Century. Dead or Alive?, Papers from the Thirtieth Spring Symposium of Byzantine Studies*, Birmingham, March 1996, Aldershot 1998, σελ. 3-5, 7-8. H. STOLTE, «The Social Function of the Law» (2008), σελ. 81-82.

11. Νικηφόρος, *Ιστορία Σύντομος*, έκδ. C. MANGO, *Nikephoros Patriarch of Constantinople, Short History*, Text, Translation and Commentary, [CFHB 13], Washington 1990, 4.1-30, 42. A. E. LAIOU, «Law, justice and the Byzantine historians. Ninth to twelfth centuries», in: A. LAIOU - D. SIMON (επιμ.), *Law and Society in Byzantium*, σελ. 161 σημ. 32, σελ. 151-157 (για τον Θεόφιλο). W. E. KAEGI, *Ηράκλειος, αυτοκράτορας του Βυζαντίου*, μτφρ. Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑΚΟΥ, Αθήνα 2007, σελ. 107-111 (*Heraclius. Emperor of Byzantium*, New York - Cambridge 2003, σελ. 62-64). A. MARKOPOULOS, «The Rehabilitation of the Emperor Theophilos», in: L. BRUBAKER - J. F. HALDON (επιμ.), *Byzantium in the Ninth Century*, σελ. 37-49. ΣΠ. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Οι Πηγές του Βυζαντινού Δικαίου*, σελ. 53.

12. A. LAIOU, «Law, justice and the Byzantine historians» (1994), σελ. 151-185· βλ. και πιο πάνω σημ. 6 και 8.

13. Νικηφόρος, *Ιστορία Σύντομος*, 38.4, έκδ. C. MANGO, σελ. 92 (για τον Ιουστινιανό Β'). Βλ. επίσης, *ibid.*, 1.41-42, σελ. 36: «οὕτως, ἄθλιε, τὴν πολιτείαν διώκησας;» (για τον Φωκά). *Ibid.*, 28.14-15, σελ. 78: «μηδὲ δοίη θεὸς ἐν τούτῳ τάξεως τὴν Ῥωμαϊκὴν ἔλθειν πολιτείαν» (για τη Μαρτίνα). Για τον Ηράκλειο στο ιστορικό έργο του Νικηφόρου βλ. P. SPECK, *Das geteilte*

γραφής του έργου, που καλύπτει την περίοδο 602-769, έχουν συνδεθεί με το πνευματικό κλίμα του τέλους του 8ου αιώνα και την τάση αναβίωσης της «κλασικίζουσας» ιστοριογραφίας, που δεν είχε βρει ως τότε συνέχεια, μετά την Ιστορία του Θεοφύλακτου Σιμοκάττη.¹⁴ Ο Νικηφόρος συνέγραψε την *Ιστορίαν Σύντομον* την εποχή της πατριαρχίας του Ταρασίου (784-806), ενώ υπηρετούσε στην αυτοκρατορική γραμματεία ως βασιλικός ἀσηκρήτις, σε μια θέση που προϋπέθετε πνευματικά εφόδια, καθώς οι ἀσηκρήτις, ασχολούνταν με την καταγραφή των αποφάσεων του αυτοκράτορα και την τήρηση των πρακτικών κατά τις συσκέψεις της αυλής, ενώ αναλάμβαναν και γραμματειακά καθήκοντα σε σημαντικές δίκες.¹⁵ Η εξιστόρηση αυτής της ποινικής υπόθεσης στην *Ιστορίαν Σύντομον* ανταποκρινόταν χωρίς αμφιβολία, στην ανάγκη προβολής των αντιλήψεων για τον προορισμό της αυτοκρατορικής εξουσίας σύμφωνα με τις προτεραιότητες της πολιτικής και πνευματικής ελίτ της Κωνσταντινούπολης.¹⁶ Ο Νικηφόρος ξανάγραψε το πρώτο τμή-

Dossier. Beobachtungen zu den Nachrichten über die Regierung des Kaisers Herakleios und die seiner Söhne bei Theophanes und Nikephoros, [Ποικίλα Βυζαντινά 9], Bonn 1988, σελ. 200-211, 428-433. DR. MARJANOVIC, *Creating Memories in Late 8th-century Byzantium. The Short History of Nikephoros of Constantinople*, Amsterdam 2018, σελ. 15-16, 21-23, 90-97.

14. P. ALEXANDER, *The Patriarch Nicephorus of Constantinople. Ecclesiastical Policy and Image Worship in the Byzantine Empire*, Oxford 1958, σελ. 60. Για τις δυο εκδοχές της *Ιστορίας Συντόμου* βλ. C. MANGO, «The Breviarium of the Patriarch Nicephorus», in: *Βυζάντιον. Αφιέρωμα στον Ανδρέα Στράτο*, Αθήνα 1986, τόμ. 2, σελ. 539-552. C. MANGO, *Nikephoros*, σελ. 5-7. A. KAZHDAN - L. F. SHERRY - C. ANGELIDI, *A History of Byzantine Literature (650-850)*, Athens 1999, σελ. 213-215. TH. PRATSCH, «Nikephoros I. (806-815)», in: R.-J. LILIE (επιμ.), *Die Patriarchen der ikonoklastischen Zeit. Germanos I. - Methodios I. (715-847)*, [Berliner Byzantinistische Studien 5], Frankfurt am Main 1999, 109-147. A. ΚΑΡΠΟΖΗΛΟΣ, *Βυζαντινοί Ιστορικοί και Χρονογράφοι*, σελ. 33, 61-65. A. KALDELLIS, «Byzantine Historical Writing, 500-920», in: S. FOOT - C. ROBINSON (επιμ.), *Oxford History of Historical Writing, v. 2: 400-1400*, Oxford 2012, σελ. 209-211. W. TREADGOLD, *The Middle Byzantine Historians*, New York - Basingstoke 2013, σελ. 17-18, 28-31. L. NEVILLE, *Guide to Byzantine Historical Writing*, Cambridge 2018, σελ. 72-73.

15. Ι. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, *Βυζαντινή Διπλωματική. Α'. Τα αυτοκρατορικά έγγραφα*, [Βυζαντινά Κείμενα και Μελέται 4], Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 149-153. Για την πολιτική επιρροή αυτών των αξιωματούχων βλ. Μ. ΛΕΟΝΤΣΙΝΗ, «Σχετικά με το αξίωμα του ἀσηκρήτις τον 7^ο αι.», *Βυζαντινά* 21 (2000) 209-214. Για τις αρμοδιότητες των ἀσηκρήτις, όπως η υπαγόρευση και σύνταξη νόμων και τα δικαστικά καθήκοντά τους μετά τον 10^ο αι., βλ. Α. ΓΚΟΥΤΖΙΟΥΚΩΣΤΑΣ, «Η εξέλιξη του θεσμού των ἀσηκρήτις και του πρωτοασηκρήτις στο πλαίσιο της αυτοκρατορικής γραμματείας», *Βυζαντινά* 23 (2002-2003) 67-68, 71 σημ. 79, 75-79, 92, 137.

16. ST. EFTHYMIADIS, *The Life of the Patriarch Tarasios by Ignatios the Deacon (BHG 1698), Introduction, Text, Translation and Commentary*, [Birmingham Byzantine and Ottoman Monographs 4], Aldershot 1998, σελ. 7-13, 16. J.-CL. CHEYNET, «L'aristocratie byzantine (VIIIe-XIIIe s.)», *Journal des Savants* (2000) 290. Για τη μετριοπαθή πολιτική στάση του βλ.

μα της *Ιστορίας Συντόμου* για να βελτιώσει υφολογικά και φραστικά το έργο αυτό ώστε να αποδώσει σαφέστερα τις ιδέες του για τον ρόλο του αυτοκράτορα στην πολιτειακή οργάνωση και τις κρατικές λειτουργίες.¹⁷

Η σύντομη διήγηση που παρέθεσε ο Νικηφόρος στην *Ιστορίαν Σύντομον* θα μπορούσε να υπηρετεί την ανάγκη προβολής των πολιτικών αντιλήψεων αυτής της ελίτ, τα μέλη της οποίας κινούνταν ανάμεσα στην αυτοκρατορική αυλή και στο Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης. Ιδιαίτερη σημασία για τον πολιτικό βίο είχε, σύμφωνα με αυτές τις αρχές, η υπακοή και ο σεβασμός των δήμων προς τον αυτοκράτορα. Ο Γεώργιος Πισίδης, ο οποίος είχε ζήσει στο αυλικό περιβάλλον, είχε αφιερώσει μάλιστα, ξεχωριστή ενότητα στο έπος *Ηρακλειάς* για να τονίσει τον ρόλο του Ηρακλείου στη συμφιλίωση των δήμων.¹⁸ Η ειρηνική συνάθροιση των δήμων στον Ιππόδρομο, που είναι πρωτεύον σημείο της τοπογραφίας στη διήγηση της *Ιστορίας Συντόμου*, παρουσιάζεται ως στοι-

Ε. ΚΟΥΝΤΟΥΡΑ-ΓΑΛΑΚΗ, *Ο βυζαντινός κλήρος και η κοινωνία των «σκοτεινών αιώνων»*, [Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Μονογραφίες 3], Αθήνα 1996, σελ. 194, 202-204, 222-223, 225, 231. Ανησυχίες για την παραβίαση του νόμου και την πολιτική ηθική εκφράζει η αντιπαραβολή της *εὐνομίας* με τη *δεισιδαιμονία* στον Βίο του Ταρασίου, βλ. ΣΤ. ΕΦΘΥΜΙΑΔΙΣ, *The Life of the Patriarch Tarasios*, σελ. 34. ΣΤ. ΛΑΜΠΑΚΗΣ, «Παρατηρήσεις σχετικά με τις όψεις της αρχαιογνωσίας στο έργο του Ιγνατίου Διακόνου», in: Ε. ΚΟΥΝΤΟΥΡΑ-ΓΑΛΑΚΗ (επιμ.), *Οι Σκοτεινοί Αιώνες του Βυζαντίου (7^{ος}-9^{ος} αι.)* [Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Διεθνή Συμπόσια 9], Αθήνα 2000, σελ. 117-118. Α. ΚΑΡΠΟΖΗΛΟΣ, *Βυζαντινοί Ιστορικοί και Χρονογράφοι*, σελ. 64-65, 95. Ε. ΚΟΥΝΤΟΥΡΑ-ΓΑΛΑΚΗ, «Patronage in the Transitional Period of Iconoclasm (717-775)», in: S. FEIST (επιμ.), *Transforming Sacred Spaces. New Approaches to Byzantine Ecclesiastical Architecture from the Transitional Period*, [Spätantike - Frühes Christentum - Byzanz 48], Wiesbaden 2020, σελ. 41.

17. Α. ΚΑΡΠΟΖΗΛΟΣ, *Βυζαντινοί Ιστορικοί και Χρονογράφοι*, σελ. 61-64 με όλες τις απόψεις για τον χρόνο συγγραφής του έργου βλ. και C. MANGO, *Nikephoros*, σελ. 8-12. W. TREADGOLD, *The Middle Byzantine Historians*, σελ. 26-31.

18. *εις ἔν συνήψας και κατωρθώσας μόνος βλ. Ηρακλειάς*, Β', 34-54, έκδ. L. TARTAGLIA, *Carmi di Giorgio di Pisidia*, Torino 1998, σελ. 212. ΒΛ. W. E. ΚΑΕΓΙ, *Ηράκλειος*, σελ. 168 (*Heraclius*, σελ. 100-101). R.-J. LILIE, «Reality and Invention. Reflections on Byzantine Historiography», *DOP* 68 (2014) 157-210, ειδικότερα για τον Ηράκλειο σελ. 157 και 159-160. Για την παρουσία των δήμων στο αυτοκρατορικό τελετουργικό της στέψης, τη συμμετοχή τους στη φύλαξη και την άμυνα των τειχών της Κωνσταντινούπολης, τη σχέση τους με τον έπαρχο ως διεργασίες που προήλθαν από την πολιτειακή ανάγκη συγκέντρωσης δυνάμεων γύρω από τον αυτοκράτορα τον 7ο αιώνα κ.ε., βλ. Α. CAMERON, *Circus Factions. Blues and Greens at Rome and Byzantium*, [Oxford University Press Academic Monograph Reprints], Oxford 1976, σελ. 251-255, 261, 277-299. J. F. HALDON, *Byzantine Praetorians. An administrative, institutional, and social survey of the Opsikion and Tagmata, c. 580-900*, [Ποικίλα Βυζαντινά 3], Bonn 1984, σελ. 161, 258-259, 267-268. U. ROBERTO, «The Circus Factions and the Death of the Tyrant. John of Antioch on the Fate of the Emperor Phocas», in: F. DAIM - J. DRAUSCHKE, *Byzanz. Das Römerreich im Mittelalter*, [Monographien des Römisch-Germanischen Zentralmuseums 84], Mainz 2010, Pt. 1, σελ. 55-77.

χείο της επιτελεστικής - τελετουργικής παρουσίας του αυτοκράτορα και της απόλυτης κυριαρχίας του στον δημόσιο βίο.

Είναι γνωστό ότι εξεγέρσεις, δίκες και εκτελέσεις στον Ιππόδρομο συνδέονταν με τον θεσμικό και πολιτικό ρόλο των δήμων.¹⁹ Στον Ιππόδρομο διεξάγονταν επίσης δίκες υπό την επιστασία επιτροπών της συγκλήτου και του επάρχου της πόλης, τουλάχιστον από τον 6^ο αιώνα. Η διήγηση του Νικηφόρου στην *Ιστορίαν Σύντομον* επιχειρεί να ανανεώσει την εικόνα του θεσμικού ρόλου αυτού του πολυτάραχου χώρου, ώστε να συνδεθεί με την απόδοση της δικαιοσύνης και την προστασία των αδυνάμων. Για τον λόγο αυτό, στο επεισόδιο που περιγράφει ο πατριάρχης Νικηφόρος γίνεται αναφορά στα βασικά στοιχεία της διαδικασίας απονομής της δικαιοσύνης και ο Ιππόδρομος εμφανίζεται ως χώρος στον οποίο ο αυτοκράτορας κυριαρχεί απολύτως και εποπτεύει προσωπικά όλες τις διαδικασίες: τον εντοπισμό, τη σύλληψη, την προσαγωγή σε ανάκριση των κατηγορουμένων από τον έπαρχο, τη διεξαγωγή της δίκης με την παρουσία μαρτύρων και τέλος, την καταδίκη των δραστών.²⁰ Η παρουσία του επάρχου της Κωνσταντινούπολης στον Ιππόδρομο, ο οποίος εκτελούσε τις αυτοκρατορικές αποφάσεις, λειτουργεί στην αφήγηση ως εγγύηση για την τήρηση των προβλεπόμενων διαδικασιών.²¹

Η αφήγηση της υπόθεσης ακολουθεί τη διαδοχή των γεγονότων και εκκινεί

19. G. DAGRON, *Η γέννηση μιας πρωτεύουσας. Η Κωνσταντινούπολη και οι θεσμοί της από το 330 ως το 451*, μτφρ. Μ. ΛΟΥΚΑΚΗ, Αθήνα 2000, σελ. 356-361, ιδιαίτερα 358-359 με παραπομπές στις πηγές (*Naissance d'une capitale. Constantinople et ses institutions de 330 à 451*, Paris 1974, σελ. 314-319, ιδιαίτερα 318-319). Ν.Κ. ΚΟΥΤΡΑΚΟΥ, *La propagande impériale byzantine*, σελ. 329-337.

20. Νικηφόρος, *Ιστορία Σύντομος*, 4.21-30, 42. Βλ. και *infra*, σημ. 26.

21. Για τον έπαρχο βλ. *Διήγησις τῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου Ἄρτεμιου. Θαῦμα ιη'*, ἐκδ. V. S. CRISAFULLI - J. NESBITT - J. F. HALDON, *The Miracles of St. Artemios. A Collection of Miracle Stories by an Anonymous Author of Seventh-Century Byzantium*, Leiden - New York 1997, 118.20-120.27, σελ. 253-254. Για τις δικαστικές δικαιοδοσίες του επάρχου βλ. Νεαρά 62, κεφ. 2, *Novellae Justiniani*, ἐκδ. R. SCHOELL - G. KROLL, [*Corpus Juris Civilis III*], Berolini 1895 (ανατ. Dublin - Zürich 1970), σελ. 333. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, *Les listes de préséance byzantines des IXe et Xe siècles*, Paris 1972, σελ. 22 σημ. 5, 303, 314 σημ. 156, 319-321. J. F. HALDON, *Byzantium in the Seventh Century*, σελ. 273-274. Α. ΓΚΟΥΤΖΙΟΥΚΩΣΤΑΣ, *Η απονομή δικαιοσύνης στο Βυζάντιο (9ος-12ος αιώνας). Τα κοσμικά δικαιοδοτικά όργανα και δικαστήρια της πρωτεύουσας*, [Βυζαντινά Κείμενα και Μελέται 37], Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 19-25, 37-39. J. F. HALDON, *Byzantium in the Seventh Century*, σελ. 273. Σχετικά με αυτές τις αρμοδιότητες βλ. Α. Ε. ΓΚΟΥΤΖΙΟΥΚΩΣΤΑΣ, «The Praitor Mentioned in the History of Leo the Deacon and the Praitor of Constantinople. Previous and Recent Considerations», *Βυζαντιακά* 25 (2005-2006) 108-109. Δ. ΚΑΡΑΜΠΟΥΛΑ, «Principatus et libertas» (2016), σελ. 177-178 σημ. 15, 193, 224. Α. ΠΑΠΑΡΡΗΓΑ-ΑΡΤΕΜΙΑΔΗ, «Αρχές και κατευθύνσεις στην απονομή της κοσμικής δικαιοσύνης» (2017), σελ. 367-368.

από τη σύγκρουση, που προκλήθηκε λόγω κτηματικών διαφορών(;) ανάμεσα σε έναν κανδιδάτο, αυλικό αξιωματούχο, που ονομαζόταν Βουτηλίνος και ήταν φημισμένος για τα πλούτη του (*εὐπορία τε βίου λαμπρός*) και μια ανώνυμη χήρα. Η διαμάχη κατέληξε στον φόνο του γιου της χήρας από τους δούλους του κανδιδάτου. Η ιστορία εκτυλίσσεται στη συνέχεια, στη βυζαντινή πρωτεύουσα με τη δέηση της χήρας προς τον αυτοκράτορα για να αιτηθεί την τιμωρία του Βουτηλίνου ως ηθικού αυτουργού και των δούλων του ως φυσικών αυτουργών του φόνου.²² Η ικεσία της χήρας προς τον αυτοκράτορα, η περιγραφή της οποίας παραπέμπει στις παραστάσεις της τελετουργικής υποταγής προς τον κυρίαρχο επί της γης,²³ πραγματοποιήθηκε κατά την *προέλευση* του αυτοκράτορα και της συνοδείας του σε δημόσιο χώρο της πόλης. Οι ενέργειες και οι τυπικές λεπτομέρειες του διαβήματος για την απευθείας προσφυγή στον αυτοκράτορα *διὰ δεήσεως*²⁴ δεν περιγράφονται αναλυτικά, πιθανώς για να μην αποσπάται η προσοχή του αναγνώστη, που έπρεπε να συγκρατήσει το πολιτικό μήνυμα και τη διδακτική πλευρά της ιστορίας. Παρόμοια πρόθεση δείχνει η περιγραφή της επιβλητικής παρουσίας του αυτοκράτορα στον δημόσιο χώρο που παραπέμπει στην ιδανική εικόνα της πολιτικής τάξης και δηλώνεται με την απαγόρευση του Ηρακλείου στους *περι τὸν βασιλέα* δορυφόρους να ασκήσουν βία στη χήρα, κατά την ικετευ-

22. Νικηφόρος, *Ιστορία Σύντομος*, 4.1-16, 42. W. E. KAEGLI, *Ηράκλειος*, σελ. 109-110 (*Heraclius*, σελ. 63-64). Ο Νικηφόρος κατά τη γλωσσική επεξεργασία του πρώτου μέρους του έργου του άλλαξε μερικά ονόματα όπως το Βιζουλίνος σε Βουτε/ηλίνος, βλ. C. MANGO, «The Breviarium of the Patriarch Nicephorus», in: *Βυζάντιον, Αφιέρωμα στον Ανδρέα Στράτο*, Αθήνα 1986, τόμ. 2, σελ. 541. P. SPECK, *Das geteilte Dossier*, 242-244. C. MANGO, *Nikephoros*, σελ. 6 σημ. 14. Βλ. επίσης λ. *Butilinus* 2, J. R. MARTINDALE, *The Prosopography of the Later Roman Empire IIIA: A.D. 527-641*, Cambridge 1992, σελ. 254. Για τον κανδιδάτο βλ. M. NICHANIAN, «La distinction à Byzance. Société de cour et hiérarchie des dignités à Constantinople (VIe-IXe s.)», *TM* 17 (2013) 620-625, ειδικά για τον Βουτηλίνο σελ. 620-622.

23. Τελετουργική σκηνή με στάση υποταγής μιας γυναικείας μορφής (προσωποποίηση της Γης, terra, abundantia), ενώπιον έφιππου αυτοκράτορα απεικονίζεται στο ελεφαντοστόειο πλακίδιο από το «Δίπτυχο Barberini» (Λούβρο, OA 9063). Για την παράσταση και τους συμβολισμούς της βλ. Ε. ΣΑΡΑΝΤΗ, «Η οικουμενικότης του Βυζαντίου», in: *Ωρες Βυζαντίου. Το Βυζάντιο ως Οικουμένη, Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα 2001*, σελ. 22-24, εικ. 3α.

24. Τη δέηση παρέλάμβαναν οι προπορευόμενοι συνοδοί του, βλ. R. MORRIS, «What did the *epi tòn deéseōn* actually do?», in: D. FEISSEL - J. GASCOU (επιμ.), *La petition à Byzance*, [Monographies 14], Paris 2004, σελ. 125-14. Αικ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Το πολίτευμα*, σελ. 103-104. Α. ΓΚΟΥΤΖΙΟΥΚΩΣΤΑΣ, *Ο θεσμός του κοιαιστώρα του ιερού παλατίου. Η γένεση, οι αρμοδιότητες και η εξέλιξή του*, [Εταιρεία Βυζαντινών Ερευνών 18], Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 86-88, 116-118. Ι. ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗΣ, *Η Δέησις / Supplicatio ενώπιον του αυτοκράτορα στο βυζαντινορωμαϊκό δίκαιο (4ος-15ος αι.)*, Θεσσαλονίκη 2011, σελ. 35-40, 285-286. ΣΠ. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Εισηγήσεις Βυζαντινού Δικαίου*, σελ. 227. Λ. ΠΑΠΑΡΗΓΑ-ΑΡΤΕΜΙΑΔΗ, «Αρχές και κατευθύνσεις στην απονομή της κοσμικής δικαιοσύνης» (2017), σελ. 360-361.

τική αφή του χαλινού του αυτοκρατορικού ίππου. Κεντρική θέση αφήγηση έχει η υπόσχεση του αυτοκράτορα για τη δίκαιη αντιμετώπιση της υπόθεσης στο δικαστήριο, με την τήρηση θεσμικών διαδικασιών και με τη δική του εποπτεία (*ἐπεξί-
έναι τε τὰ τῆς δίκης ὀπηνίκα ἂν αὐτῷ δεδογμένον εἴη*).²⁵ Η φράση αυτή, που απα-
ντάται και στην Ιουστινιάνεια Νεαρά 112 περί κλητεύσεων, αποτελεί το κλειδί
της αφήγησης, καθώς αναδεικνύει τον αυτοκράτορα σε ρυθμιστή του δικαίου.
Παραπέμπει όμως, και στη νομομάθεια του Νικηφόρου ο οποίος χρησιμοποιεί τη
διατύπωση αυτή για να υποδείξει την ανάγκη θεσμοθέτησης κανόνων και της
ομαλής τήρησής τους στον πολιτικό βίο. Οι τελευταίες πράξεις της διήγησης δι-
αδραματίζονται στον Ιππόδρομο και ολοκληρώνονται με την αυτοκρατορική πα-
ρέμβαση στην απόδοση δικαιοσύνης, που πλαισιώνεται με τις προσήκουσες θε-
σμικές διαδικασίες. Εκτός από την υπόσχεση του αυτοκράτορα για την παραπο-
μπή σε δίκη (*ἐπεξίέναι τε τὰ τῆς δίκης ὀπηνίκα ἂν αὐτῷ δεδογμένον εἴη*), αναφέ-
ρονται ακόμη η πιθανή επανάληψη της *δεήσεως* της χήρας προς τον αυτοκράτο-
ρα (*βασιλεῖ ἐπικαλεῖν*), η σύλληψη των δραστών από τον ἐπαρχο της Κωνσταντι-
νούπολης (*τῷ ὑπάρχῳ ἐπιτρέπει τῆς πόλεως φρουρᾶ καθειργύναι τὸν ὑποπτον*), η
ανάκριση (*τὸ γύναιον μεταπέμπεται καὶ τὰ τῆς μαιφονίας ἀσφαλέστερον ἀνηρεύ-
να*), και η τελική απόφαση του Ηρακλείου για την παραπομπή των ενόχων σε
δίκη (*κελεύει τοίνυν*).²⁶

Η προστασία αδύναμων μελών της κοινωνίας, όπως γυναίκες σε κατάσταση
χρησίας, αποτελούσε προτεραιότητα της Εκκλησίας, όπως δείχνουν οι φιλαν-
θρωπικές της δράσεις, οι οποίες επικυρώνονταν με την κρατική νομοθεσία.²⁷ Πα-
ραβολικές διηγήσεις, όπως αυτή της *Ιστορίας Σύντομου*, επιβεβαιώνουν επίσης,
ότι η προσφυγή τους στη δικαιοσύνη ήταν εφικτή, εφόσον η παραβίαση του νό-
μου τις επηρέαζε προσωπικά, ειδικά όταν επρόκειτο για εγκλήματα, όπως η δο-
λοφονία, καθώς σε αυτές τις περιπτώσεις μπορούσαν να αιτηθούν οι ίδιες την

25. Νικηφόρος, *Ιστορία Σύντομος*, 4.17-21, 42. Νεαρά 112, κεφ. 3, *Novellae Justiniani*, σελ. 526. Βλ. ΣΠ. ΤΡΩΓΙΑΝΟΣ, *Εισηγήσεις Βυζαντινού Δικαίου*, σελ. 247.

26. Νικηφόρος, *Ιστορία Σύντομος*, 4.21-30, 42. Βλ. W. E. ΚΑΕΓΙ, *Ηράκλειος*, σελ. 109-110 (*Heraclius*, σελ. 63-64). BR. CROKE, «Uncovering Byzantium's historiographical audience», in: R. J. ΜΑCΡΙΔΕΣ (επιμ.), *History as Literature in Byzantium, Papers from the Fortieth Spring Symposium of Byzantine Studies*, University of Birmingham, April 2007, Farnham 2010, σελ. 39. Επομένως, η διήγηση δεν στερείται αναφορών σε νομικά θέματα, βλ. διαφορετική προ-
σέγγιση της Α. ΛΑΙΟΥ, «Law, justice and the Byzantine historians» (1994), σελ. 161 σημ. 32.

27. Κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Η γυναίκα στη μέση βυζαντινή εποχή. Κοινωνικά πρότυπα και καθη-
μερινός βίος στα αγιολογικά κείμενα*, [ΙΙΕ/ΕΙΕ, Τομέας Βυζαντινών Ερευνών, Μονογραφίες 6], Αθήνα 2005, ανατ. 2016, σελ. 173-175. L. ΝΕΥΙΛΛΕ, *Byzantine Gender*, Amsterdam 2019, σελ. 66-67.

παραπομπή μιας υπόθεσης στο δικαστήριο.²⁸ Ανάλογο περιστατικό αποτελεί το θέμα μιας άλλης διήγησης, που επαναλαμβάνουν πλείστες πηγές με σκοπό να εξάρουν τις προσπάθειες του Βαλεντινιανού (364-375) να ελέγξει καταχρήσεις και να ενισχύσει το πολιτικό γόητρο της εξουσίας του, καταδικάζοντας σε θάνατο στην πυρά τον *πραιπόσιτον του παλατίου αυτού, Ροδανόν όνόματι, άνδρα δυνατόν και εύπορον και διοικοῦντα τὸ παλάτιον*, επειδή *ήρπασεν περιουσίαν από τινος χήρας γυναικός, καλουμένης Βερενίκης*.²⁹ Αντίθετα, για υπέρβαση των ορίων της αυτοκρατορικής εξουσίας κατηγορήθηκε η Ευδοξία (c. 401-460), επειδή δεν είχε υποστηρίξει τη χήρα Καλλιτρόπη να ανακτήσει τον αμπελώνα της από τον έπαρχο Αλεξανδρείας. Οι επικριτικές κατηγορίες του Ιωάννη Χρυσοστόμου κατά της Ευδοξίας βασιζόνταν ακριβώς στην αντίληψη ότι η φιλανθρωπία έπρεπε να είναι γνώρισμα της βασιλείας, όπως ο ίδιος ανέφερε για τον *Δαυΐδ· φησὶ γάρ· «Όρφανόν και χήραν αναλήψεται»*.³⁰ Ωστόσο, αν στο επεισόδιο της *Ιστορίας Συντόμου* η απόδοση δικαιοσύνης και η προστασία της χήρας, ως πολιτική πράξη, εκφράστηκε με επίκεντρο τον Ιππόδρομο, η υστεροφημία του Ιουστινιανού Α' συνδέθηκε με τις δωρήτριες χήρες Μαρκία και Άννα σε πατριογραφική διήγηση για την ανοικοδόμηση της Αγίας Σοφίας, που χρονολογείται την ίδια περίπου εποχή. Είναι εμφανές ότι στη διήγηση της *Ιστορίας Συντόμου* κυριαρχεί, όχι τυχαία, ο Ιππόδρομος ως κοσμικός χώρος της άσκησης της αυτοκρατορικής εξουσίας από τον Ηράκλειο, ενώ στη διήγηση της Αγίας Σοφίας η υστεροφημία του

28. J. BEAUCAMP, *Le statut de la femme à Byzance (4e-7e siècle). I. Le droit impérial*, [Travaux et Mémoires du Centre de recherche d'histoire et civilisation de Byzance. Collège de France. Monographies, 5], Paris 1990, σελ. 41-42. EADEM, «La situation juridique de la femme à Byzance», *Cahiers de civilisation médiévale* 20, no 78-79 (1977), 150 (= *Femmes, patrimoines, normes à Byzance*, [Bilans de recherche 6], Paris 2010, σελ. 25-26).

29. Το επεισόδιο αποτέλεσε ίσως, πρότυπο της διήγησης του Νικηφόρου και αναφέρεται μάλλον στον Ουάλη (364-378). Επισημαίνουμε επίσης, ότι την εκτελεστική εξουσία σε αυτά τα ζητήματα είχε τότε ο μάγιστρος των οφικίων και όχι ο έπαρχος βλ. Ευνάπιος, έκδ. L. DINDORF, *Historici Graeci Minores*, Leipzig 1870, 29-30, τόμ. 1, σελ. 231. Ιωάννης Μαλάλας, *Χρονογραφία*, έκδ. I. THURN, *Ioannis Malalae Chronographia*, [CFHB 35], Berlin - New York 2000, 31.70-94, σελ. 262-263. Πασχάλιον Χρονικόν, έκδ. L. DINDORF, *Chronicon Paschale*, [CSHB 11], Bonn 1832, σελ. 557.18-559.3 (*πολλούς συγκλητικούς και άρχοντας επαρχιών έφόνευεν άδικοῦντας και κλέπτοντας και παραδικάζοντας*). Περὶ άρετῆς και κακίας, έκδ. TH. BÜTTNER-WOBST - A.G. ROOS, *Excerpta historica iussu imperatoris Constantini Porphyrogeniti confecta*, Vol 2. Pars I. *Excerpta de virtutibus et vitiis I*, Berlin 1906, ανατ. Hildsheim 2003, σελ. 161. Λ. Σαλούστιος (Σ 64), Σούδα, *Λεξικόν*, έκδ. A. ADLER, *Suidae Lexicon*, τ. 1.4, Leipzig 1935, ανατ. Stuttgart 1987, σελ. 316.30-317.4. Βλ. επίσης H. HUNGER, *Βυζαντινή λογοτεχνία*, τόμ. 2, σελ. 44 (*Die hochsprachliche profane Literatur*, σελ. 265-266). G. DAGRON, *Η γέννηση μιας πρωτεύουσας*, σελ. 359 (*Naissance d'une capitale*, σελ. 317). A. Berger, *Untersuchungen zu den Patria Konstantinopoleos*, [Ποικίλα Βυζαντινά 8], Bonn 1988, σελ. 222-223, 450-451.

30. Νικηφόρος Κάλλιστος, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, 13.14, PG 146, στήλ. 980D-982D.

Ιουστινιανού Α' στρέφει την προσοχή στο λαμπρό αυτοκρατορικό επίτευγμα της Μεγάλης Εκκλησίας, που αναδείκνυε τον αυτοκράτορα ως νέο Σολομώντα.³¹ Αυτοί οι συμβολισμοί που είχαν ευρύτατη διάδοση και στη βασιλεία του Ηρακλείου, πλαισιώναν τις αντιλήψεις για τον πολιτειακό ρόλο του αυτοκράτορα με τα ηθικά και συμβολικά πρότυπα, όπως η φιλανθρωπία και η δικαιοσύνη, τα οποία ανάγονταν στα βιβλικά αρχέτυπα του Δαβίδ και του Σολομώντα και ταυτόχρονα, υποδείκνυαν τη λειτουργία του Ιπποδρόμου ως τοπόσημου του θεσμικού ρόλου της αυτοκρατορικής εξουσίας.³²

Η εικόνα του αυτοκράτορα που αποκαθιστά το δίκαιο και την τάξη, στη διήγηση του Νικηφόρου, ενισχύθηκε ηθελημένα, αν και όχι με λεπτομέρειες, λόγω του παραβολικού χαρακτήρα της, με την παράθεση στοιχείων, που είχαν νομική σημασία και υπόσταση, για να δειχθεί η λειτουργία των θεσμών υπό την εποπτεία του δίκαιου αυτοκράτορα. Αυτή την πρόθεση δήλωνε η αναφορά στον έπαρχο της Κωνσταντινούπολης –οι ενισχυμένες δικαιοδοσίες του οποίου μαρτυρούνται τον 7ο αιώνα–, και, που σύμφωνα με τη μεταγενέστερη Εισαγωγή (4.1-11), εκτείνονταν σε απόσταση εκατό μιλίων από τη βυζαντινή πρωτεύουσα.³³ Θα μπορούσαμε ίσως, να θεωρήσουμε ότι το επεισόδιο της σύγκρουσης με τον κανδιδάτο Βουτηλίνο δεν είχε συμβεί πέραν αυτών των ορίων, προσφέροντας έτσι μια εικό-

31. G. DAGRON, *Constantinople imaginaire*, σελ. 197, 218, 277-280, 294, 312. ST. EFTHYMIADIS, «Diegeseis on Hagia Sophia from Late Antiquity to Tenth-Century Byzantium», *Bsl* 73 (2015) 7-22, ειδικότερα σελ. 12-13.

32. Ιωάννου Χρυσοστόμου, *Λόγος εις νεωτέραν χηρεύσασαν*, έκδ. G.H. ETTLINGER - B. GRILLET, *Jean Chrysostome. A une jeune veuve. Sur le mariage unique*, [Sources Chrétiennes 138], Paris 1968, 1.57, σελ. 116. Αυτή την ιδεολογική στροφή εξέφραζε και η καθιέρωση του τίτλου βασιλεύς βλ. O. KRESTEN, «Herakleios and der Titel basileus», [Varia VII], Bonn 2000, σελ. 178-179. Για τον τίτλο βασιλεύς βλ. I. SHAHID, «Heraclius, Pistos en Christo Basileus», *DOP* 34-35 (1982) 225-237. E. CHRYSOS, «The Title basileus in Early Byzantine International Relations», *DOP* 32 (1978) 29-75. M. MUNDELL MANGO, «Imperial Art in the Seventh Century», in: P. MAGDALINO (επιμ.), *New Constantines. The Rhythm of Imperial Renewal in Byzantine History, 4th-13th Centuries*, Aldershot 1994, σελ. 122-131. W. BRANDES, «Heraclius between Restoration and Reform. Some Remarks on Recent Research», in: J. REININK - B. H. STOLTE (επιμ.), *The Reign of Heraclius (610-641). Crisis and Confrontation*, [Groningen Studies in Cultural Change 2], Leuven - Paris - Dudley, MA 2000, σελ. 18-21. W. E. KAEGI, *Ηράκλειος*, σελ. 107-108, 188, 315-316 (*Heraclius*, σελ. 61-62, 114, 198-199). V. TSAMAKDA, «König David als Typos des byzantinischen Kaisers», in: F. DAIM - J. DRAUSCHKE, *Byzanz*, Pt. 1, σελ. 24-54. SH. ESHEL, *The Concept of the Elect Nation in Byzantium*, [The Medieval Mediterranean 113], Leiden - Boston 2018, σελ. 46-47, 187.

33. J. KODER, «The Authority of the Eparchos in the Markets of Constantinople (according to the Book of the Eparch)», in: P. ARMSTRONG (επιμ.), *Authority in Byzantium*, [Centre for Hellenic Studies, King's College London, Publications 14], Farnham - Burlington 2013, σελ. 85-87, 100-101.

να για το κλίμα που επικρατούσε ανάμεσα στους μεγάλους γαιοκτήμονες της Θράκης και τους πληθυσμούς, που είχαν μετοικιστεί στα εδάφη της, ήδη επί Μαυρικού αλλά και επί Ηρακλείου. Αυτήν την υπόθεση ενισχύει ένα δυσανάγνωστο σημείο του κειμένου, που αναφέρεται στον τόπο τέλεσης του φόνου. Σε αυτό το σημείο, αντί της φράσης *έν τινι τῶν ἑπιχωρίων*, στο κριτικό υπόμνημα σημειώνεται ως πιθανή η ανάγνωση *τῶν ἐπί Θράκης χωρίων*.³⁴ Γνωρίζουμε ότι ο Ηράκλειος, σύμφωνα με τον *Βίον* του Βασιλείου Α', είχε μετακινήσει Αρμενίους, προγόνους του ιδρυτή της Μακεδονικής δυναστείας, από τους Φιλίππους (Φιλίππουπολη;) στην Αδριανούπολη, πιθανότατα με στόχο να αναζωογονηθεί η ύπαιθρος και η άμυνα αυτής της καλά οχυρωμένης πόλης.³⁵ Ο πατριάρχης Νικηφόρος δεν αναφέρεται στο ζήτημα, καθώς δεν θα είχε πιθανόν στη διάθεσή του δεδομένα σχετικά με τις αντιδράσεις, που προκλήθηκαν από την εγκατάσταση πληθυσμών, γνώριζε όμως, τουλάχιστον την ύπαρξη μεγάλων γαιοκτημόνων στην περιοχή, στους οποίους ανήκε ο Βουτηλίνος.

Στη διήγηση δεν γίνεται επίσης λόγος για τον νόμο, με βάση τον οποίο λήφθηκε η απόφαση του Ηρακλείου για την καταδίκη των δραστών σε θάνατο. Η εισαγωγή της διάκρισης των φόνων σε εκούσιους και ακούσιους, με καθιέρωση δικαστικών τεκμηρίων, στην Εκλογή (17.45-49), ήταν σε ισχύ, όταν ο Νικηφόρος έγραφε την *Ιστορίαν Σύντομον*.³⁶ Τα ζητήματα του ποινικού δικαίου βρισκόνταν υπό διαρκή επεξεργασία στις αρχές του 9ου αιώνα, όπως δείχνουν οι σχετικές με αυτά επιχειρούμενες βελτιώσεις της Εκλογής στο *Έκλογάδιον* (ΕΑ 17.2, 17.3). Η καταδίκη των δραστών σε θάνατο στη διήγηση της *Ιστορίας Συντόμου* εξέφραζε ίσως, και σκέψεις που αφορούσαν την αναβίωση της αυ-

34. Νικηφόρος, *Ιστορία Σύντομος*, 4.1-2, 42.

35. Βίος Βασιλείου, έκδ. Ι. ŠEVČENKO, *Chronographiae quae Theophanis Continuati nomine fertur liber quo Vita Basilii imperatoris amplectitur*, [CFHB 42], Berlin 2011, 2.35-54, σελ. 14. Βλ. T. W. GREENWOOD, «Basil I, Constantine VII and Armenian Literary Tradition in Byzantium», in: T. SHAWCROSS - I. TOTH (επιμ.), *Reading in the Byzantine Empire and Beyond*, Cambridge 2018, σελ. 455-457. Για τις συνθήκες στη Θράκη βλ. É. PATLAGEAN, *Pauvreté économique et pauvreté sociale à Byzance, 4e-7e siècles*, [École des Hautes Études en Sciences Sociales, Centre de Recherches Historiques, Civilisations et Sociétés 48], Paris 1977, σελ. 303-306. J. HALDON, *Recruitment and Conscription in the Byzantine Army c. 550-950. A Study on the Origins of the stratiotika ktemata*, [Sitzungsberichte der Österreichische Akademie der Wissenschaften, Phil.-Hist. Klasse, 357 Österreichische Akademie der Wissenschaften], Wien 1979, σελ. 22-24.

36. Σπ. Ν. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Ο «Ποινάλιος» του Εκλογαδίου. Συμβολή εις την ιστορίαν της εξελίξεως του ποινικού δικαίου από του Corpus Iuris Civilis μέχρι των Βασιλικών*, [Forschungen zur byzantinischen Rechtsgeschichte 6], Frankfurt am Main 1980, σελ. 6-7. Για τη χρονολόγηση της Εκλογής και την προσπάθεια συγκέντρωσης κανόνων δικαίου για τις καθημερινές και πρακτικές ανάγκες βλ. Σπ. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Οι Πηγές του Βυζαντινού Δικαίου*, σελ. 160-162, 164-166. Ε. ΚΟΥΝΤΟΥΡΑ-ΓΑΛΑΚΙ, «Patronage» (2020), σελ. 46.

στηροποίησης των ποινών του Ιουστινιάνειου Κώδικα, όπως αυτή αποτυπώθηκε στο Έκλογάδιον. Σε αυτό το νομοπαρασκευαστικό κείμενο διατηρούνταν η διάκριση των φόνων σε ακούσιους και εκούσιους, όπως όριζε η Εκλογή, αλλά καταβαλλόταν προσπάθεια να διακριθούν τα όρια μεταξύ των δυο εννοιών και μάλιστα σε σχέση με τους τελουμένους φόνους σε συμπλοκή. Ας σημειωθεί ότι στο Έκλογάδιον είχαν απαλειφθεί οι διατάξεις για την επεικέστερη αντιμετώπιση των φόνων *έν θυμῷ* και σε συμπλοκή, που θέσπιζε η Εκλογή, επαναφέροντας τις διατάξεις του Ιουστινιάνειου Δικαίου, που πράγματι, είχαν ισχύ επί Ηρακλείου, και για τον λόγο αυτό ο Νικηφόρος στη διήγησή του, μάλλον όχι τυχαία, αναφέρεται σε συμπλοκή και στον φόνο του γιου της χήρας με ρόπαλα από τους δούλους του Βουτηλίνου.³⁷

Τα αφηγηματικά στοιχεία της μικρής διήγησης, που παρέθεσε ο πατριάρχης Νικηφόρος στην *Ιστορίαν Σύντομον*, προσιδιάζουν στη σύντομη και απλή μορφή της παραβολής. Σκοπός της διήγησης ήταν η ανάδειξη της δικαιοσύνης και της φιλανθρωπίας ως πρωταρχικών χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του αυτοκράτορα. Τα πρόσωπα και τα περιστατικά που πλαισιώνουν τη διήγηση μάλλον αντλήθηκαν από πραγματική υπόθεση, αλλά η παρουσίασή τους ακολούθησε τους τύπους παρόμοιων αφηγήσεων σε προγενέστερα χρονογραφικά κείμενα. Ήταν ίσως, ανάμεσα στους στόχους του πατριάρχη Νικηφόρου να παρουσιάσει το πορτραίτο του Ηρακλείου με τα χαρακτηριστικά του αυτοκράτορα που έχει τη δύναμη να επιβάλλεται σε όλα τα κοινωνικά στρώματα και κυρίως στους κοινωνικά ισχυρούς. Οι δήμοι της εποχής του Ηρακλείου παρουσιάζονται εξιδανικευμένα, καθώς πολλά από τα στοιχεία της λειτουργίας τους είχαν ατονήσει τον 9ο αιώνα και ο ρόλος τους ήταν περισσότερο τελετουργικός. Σε αυτό το επεισόδιο, η παρουσία του Ηρακλείου στην Κωνσταντινούπολη και στον Ιππόδρομό της γίνεται υπόδειγμα της αυτοκρατορικής επιβολής στον πολιτικό χώρο συγκέντρωσης των δήμων και προβάλλεται ως θεσμική παράμετρος της πολιτικής επιβολής. Ο διδακτικός χαρακτήρας της διήγησης και η υψηλού ύφους, διανθισμένη με νομική ορολογία, περιγραφή των γεγονότων αποτέλεσαν συνειδητές επιλογές του Νικηφόρου για την ενίσχυση των απόψεών του σχετικά με την ενεργό συμμετοχή του αυτοκράτορα στη διακυβέρνηση του κράτους.

37. Το Έκλογάδιον καταρτίστηκε σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις επί Νικηφόρου Α' (802-811), βλ. ΣΠ. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Ο «Ποινάλιος» του Εκλογαδίου*, σελ. 6-10, 121-122. Μ. ΤΗ. FÖGEN, «Legislation in Byzantium. A Political and a Bureaucratic Technique», in: Α. ΛΑΙΟΥ - Δ. ΣΙΜΟΝ (επιμ.), *Law and Society in Byzantium*, σελ. 53-70. ΣΠ. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, *Οι Πηγές του Βυζαντινού Δικαίου*, σελ. 180-182. IDEM, *Εισηγήσεις Βυζαντινού Δικαίου*, σελ. 198-199.

ABSTRACT

...ΕΠΕΞΙΕΝΑΙ ΔΕ ΤΑ ΤΗΣ ΔΙΚΗΣ: THE EMPEROR, THE PREFECT AND THE ADMINISTRATION OF JUSTICE. COMMENTS ON A NARRATION IN THE SHORT HISTORY BY PATRIARCH NIKEPHOROS

Maria Leontsini

*Institute of Historical Research, National Hellenic Research
Foundation (IHR/NHRF)*

The narration of a brief parable in the Short History of Nikephoros presents a criminal case to show that two ideal imperial qualities, justice and philanthropy, were key features of governance during the reign of Herakleios. The story was about the punishment of a group of slaves and a high official, their master, by whose order they killed the son of a widow in a quarrel. Nikephoros aimed to outline various aspects of the episode, related to the emperor's justice and his active intervention in the political and social issues and their projection in the public space such as the Hippodrome of Constantinople. Imperial intervention, on the one hand, concerned the administration of justice and the protection of a vulnerable woman, such as the widow, which is a common motif in similar narratives adopted by the Byzantine chronographers. On the other hand, the intervention of the emperor and the actions undertaken by his orders reflected the skepticism of the author about the transient changes of Byzantine law from the time of the Isaurian emperors in the early ninth century. The emperor's and the prefect's presence at the Hippodrome of Constantinople turned this turbulent public space into a place of justice. The didactic nature of the narration and the description of the events in high style as also the use of legal terminology were conscious choices of Nikephoros to show the correctness of his views on the state organization and the ideal behavior of the emperor. Thus, he stressed that the legitimacy of the emperor's power deserved recognition when the administration of justice could be secured, a particularly crucial agent for the circumstances of his time.

